

Aan het einde van de eeuw gaf dit politieke meningsverschil natuurlijk ook weer zijn problemen.

Behalve dit uitstekende opstel van Mijnhardt bevat de Teyler-bundel een reeks korte artikelen over de kunstverzameling (J. H. van Borssum Buisman), het penning-kabinet (H. Enno van Gelder), het natuurkundig kabinet (J. Kistemaker) en de bibliotheek van de Teyler-stichting. Verder is er een volledig overzicht van alle prijsvragen door de twee genootschappen uitgeschreven sinds 1778 tot op de huidige dag. Het boek besluit met een beschrijving van het achttiende-eeuwse stichtingsgebouw (J. R. ter Molen) en van de bouwgeschiedenis van het 'Nieuwe Museum' (T. van Gestel en A. W. Reinink) dat in de jaren na 1878 aan de oudere gebouwen werd toegevoegd. Dit laatste artikel had mijns inziens wel iets korter gekund.

Er zijn wel een paar overlappingen tussen de verschillende artikelen maar dat is natuurlijk in een bundel als deze nooit geheel te vermijden. Wel is het jammer dat er vrij lange periodes zijn in de geschiedenis van de Teyler-stichting waarover in deze bundel niets of weinig gezegd wordt. Zo krijgt de lezer eigenlijk niets te horen over de twintigste eeuw. Maar dat zijn dan misschien ook wel de minder interessante perioden uit de geschiedenis van de stichting. De bundel is bijzonder fraai uitgegeven en rijk geïllustreerd. Blijkens de foto's is heel opvallend het contrast tussen de beschaafde discretie van de achttiende-eeuwse stichtings-gebouwen en de zelfgenoegzame, retorische bombast van het 'Nieuwe Museum' van 1878. Kortom, zowel qua inhoud als uitgave is deze Teyler-bundel een zeer geslaagd boek, de rijke traditie van de stichting waardig. Tenslotte, in de inleiding wijzen de huidige directeuren op de grote financiële moeilijkheden waar de stichting mee te kampen heeft. Het is te hopen dat deze bundel niet alleen de belangstelling voor het verleden maar ook die voor de toekomst van de stichting zal stimuleren. Zou de Teyler-stichting onverhoopt moeten worden opgeheven dan zou daarmee voor Nederland een unieke instelling verloren gaan.

F. R. Ankersmit

J. B. van Damme, *Geschiedenis van de Trappistenabdij te Westmalle, 1794-1956* (Antwerpen-Amsterdam: De Nederlandsche Boekhandel, 1978, 401 blz., f55,-, 800BF, ISBN 90 289 0415 8).

Na een beknopte schets van de politieke, economische en godsdienstige achtergronden op het einde van de achttiende eeuw hier te lande, bespreekt J. B. van Damme de figuur van de stichter Augustinus de Lestrage, novicenmeester van de abdij van La Trappe in Soligny, in het Franse Ornedepartement. De naasting van alle kerkelijke goederen door de staat (1789) en de ontbinding van de trappistengemeenschap door een decreet van de Assemblée Nationale (1790), deed de monniken uitwijken. Zij vonden een onderkomen in het leegstaande Karthuizerklooster Val-Sainte in het Zwitserse kanton Fribourg. Van hier zwermden ze uit naar Spanje, Piemont en via onze streken trachtten drie monniken vanuit Amsterdam ook Canada te bereiken. Toen deze overtocht mislukte, keerden zij naar Brabant terug en logeerden bij Cornelis Franciscus Nelis, achttiende bisschop van Antwerpen, een vurig ijveraar voor de heroprichting van de onder Jozef II afgeschafte kloosters. Na tevergeefs gepoogd te hebben de verlaten gebouwen van de priorij Korsendonk ter beschikking te krijgen, werd op 5 juni 1974 de aankoop van het landgoed 'Nooit Rust' in de Antwerpse Kempen, gesloten. Een geschreven toelating vanwege het Oostenrijks bestuur voor de oprichting van een Trappistenklooster in Westmalle werd nooit verkregen. Een monde-

linge en officieuze toelating volstond echter voor de monniken om aan de slag te gaan.

Doch reeds in juli 1774 gingen zij op de vlucht voor de Fransen en vestigden zich uiteindelijk te Darfeld (1795). Steeds echter bleven de contacten met het Vlaamse land behouden. Zij keerden er terug in 1802. Niet voor lang, want in 1811 werd de orde weer opgeheven en werden de paters en broeders uitgedreven.

Na herstel in 1814, verkreeg de kloostergemeenschap als 'onderwijscongregatie' de wettelijke erkenning van Willem I (1822) en kende zij een betrekkelijke bloei zowel op stofelijk als op geestelijk gebied.

In een vlotte en boeiende verhaaltrant beschrijft de auteur de verdere lotgevallen van de trappisten, die van Rome de goedkeuring van hun regel bekwamen, de verheffing tot abdijs, de stichting van dochterhuizen, de oprichting van een Belgische Trappistencongregatie en de missie in Zaïre. Ook de veelsoortige bedrijvigheden van de monniken zoals de landbouw, druiventeelt en wijnbouw, diverse kleine ambachten, de drukkerij, de brouwerij, het onderwijs en andere krijgen ruimschoots de aandacht, evenals het verder streven om als gemeenschap een wettelijke bestaansvorm te verkrijgen (VZWD in 1921) en een materiële bestaanszekerheid te hebben. De periode 1914-1956 wordt als in vogelvlucht besproken en wat hierna voorviel stipt de auteur nog slechts aan in zijn epilooop.

J. B. van Damme heeft vele verdiensten. Ieder die aan historisch onderzoek doet, weet hoeveel moeite, energie en opoffering het vergt om de bronnen op te sporen, te onderzoeken, te interpreteren en tot een synthese te verwerken. Het enthousiasme moet groot zijn om een dergelijk werk tot een goed einde te brengen. En dan is er het gevaar van overweldigd en meegesleept te worden door een zo boeiend onderzoek dat als levenswerk een passie dreigt te worden, en de objectiviteit kan beïnvloeden. De geschiedenis van Isidoor Bokanja is hagiografie. De slotzin op bladzijde 274: 'Wij vertrouwen dat... het grote offer van de missie, evenals de innige geestelijke banden die tussen Westmalle en de evenaarsmissie werden gesmeed, tot bestendige zegen en tot steeds toenemende vruchtbaarheid van de Zaïrese kerk blijven gedijen', is geen geschiedschrijving, evenmin als de gelukkige afloop van de eerste wereldoorlog en de geringe schade door de abdijs geleeden, te danken is aan de heilige Benedictus. Deze en nog andere voorbeelden en feiten waarin de auteur 'een blijk ziet van Gods wakende en zorgende voorzienigheid' verwacht men niet in een historisch wetenschappelijk werk en zijn evenveel voorbeelden van de betrokkenheid en de geëngageerdheid van de auteur, die 'zijn abdijs' beschrijft.

J. B. van Damme heeft zeer vele en erg verspreide bronnen geraadpleegd. Dit blijkt overvloedig uit de talrijke voetnoten. Wij vinden het echter jammer dat hij geen systematisch overzicht van zijn bronnen heeft bijgevoegd, evenmin als een bibliografie. Ook verschillende onduidelijkheden en onjuistheden in de verwijzingen betreuren wij. Zo heeft de auteur het op bladzijde 349, noot 46 over 'een archiefstuk van 1812, dat verder nog zal bestudeerd worden'. Over welk stuk gaat het, en waar heeft de auteur het nog besproken? Op bladzijde 351 verwijst hij in noot 5 naar 'Rijksarchief Antwerpen. Militaire zaken nr. 154'. Over welk fonds gaat het hier? Een archieffonds 'militaire zaken' als zodanig bestaat immers niet in het Rijksarchief te Antwerpen. J. F. de Potter zou de auteur zijn van de *Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen*, bladzijde 359, noot 25. Wij menen echter te weten dat de auteurs van dit werk Fr. de Potter en J. Broeckaert zijn. Voetnoot 13 op bladzijde 362, Rijksarchief Antwerpen, militaire zaken, nr. 154, verwijst ons inziens nergens naar. Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Wij zetten de opsomming ervan niet voort omdat wij zeker geen verkeerde indruk willen achterlaten over dit werk, dat zeer zeker verdiensten heeft, niet alleen voor de vrienden van de abdijs, maar ook voor een breder veld van geïnteresseerden.

J. Verschaeren

Gerlof D. Homan, *Nederland in de Napoleontische tijd, 1795-1815* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck, 1978, 222 blz., f36,50, ISBN 90 228 3853 6).

Wie dit boek doorbladert komt een fors notenapparaat, een lijst van geraadpleegde archivalia en een zeer uitvoerige bibliografie tegen. Dat wekt de indruk dat het hier gaat om een studie met wetenschappelijke pretentie. De auteur zelf, een Amerikaanse hoogleraar van Nederlandse afkomst, laat zich daarover niet uit, maar bij nadere beschouwing blijken we te maken te hebben met een vrij elementair overzicht dat noch op het gebied van feitelijke informatie, noch waar het gaat om interpretatie en analyse veel aan de bestaande literatuur toevoegt. De noten, die vaak verwijzen naar gegevens die algemeen bekend zijn, of in elk geval in een handomdraai te vinden, zijn dan ook meestal overbodige opschik. De vraag blijft dan of het boek beantwoordt aan de eisen die aan een eenvoudig opgezette en niet al te diepgravende beschrijving van een tijdvak gesteld mogen worden.

In de titel duurt de Napoleontische tijd van 1795 tot 1815. In het boek zelf wat korter, van ongeveer 1800 tot 1813. Homan richt zich op deze 'unieke en op zichzelf staande periode' tegen de achtergrond van de revolutionaire gebeurtenissen uit de voorafgaande jaren die ook enige aandacht krijgen. Elke behandeling van de Bataafs-Franse periode, hoe bescheiden van opzet ook, zal haar zin voor een deel moeten ontleenen aan het beantwoorden van de vraag hoe de gedaanteverandering van de oude Republiek in het negentiende-eeuwse Koninkrijk zich voltrok. Dit vereist een zorgvuldige uiteenrafeling van allerlei, vooral politieke, maar ook sociale problemen. Centralisme of decentralisatie, nadruk op de wetgevendende dan wel de uitvoerende macht, meerhoofdig of eenhoofdig gezag (al dan niet monarchaal), meer of minder democratie: het zijn deze in verschillende combinaties voorkomende alternatieve mogelijkheden die deze jaren tot zo'n ideaal jachtterrein voor de historicus maken. Homan geeft echter de lijnen waarlangs de evolutie van de staat verliep maar zelden duidelijk aan en tot een systematische analyse van het politieke bestel komt hij niet. Anderzijds schenkt hij ook opmerkelijk weinig aandacht aan de personen (en het soort mensen) die de diverse instellingen bemanden. In het algemeen is zijn betoog zeer weinig probleem-gericht.

Het best uit de verf komen nog die aspecten en perioden waaraan al eerder de nodige aandacht geschonken is. Zo komen de jaren van Schimmelpenninck en koning Lodewijk die altijd wat meer tot de verbeelding gesproken hebben er beter af dan het Staatsbewind en de Inlijving. Het Staatsbewind is vaak afgedaan als saai en onbeduidend; de betreffende verwaarlozing van de Inlijving is in de hand gewerkt door orangistische sentimenten en het stigma van onnederlands te zijn, waardoor deze jaren in een reuk van collaboratie kwamen te staan. Het is jammer dat ook Homans werk de sporen draagt van een haast gewoonte geworden veronachtzaming van die beide tijdvakken.

Een kritische waardering van de restauratie of reactie van 1801 kan pas plaatsvinden wanneer het functioneren van het bestel en het samenwerken daarbinnen van regenten van diverse pluimage en revolutionair personeel tijdens het Staatsbewind onderzocht zijn. Alleen dan kan een begrip als nationalisering van de revolutie enige inhoud krijgen. Het blijft natuurlijk nationalisering in de beperkte zin van een reconstructie van de bestuurlijke élite. De rest van de natie keek gelaten toe.

In deze periode schenkt Homan wel de nodige aandacht, gebaseerd op eigen bronnenonderzoek, aan de bezigheden van het Nationaal Syndicaat, dat interessante, zij het in de praktijk weinig effectieve staatsorgaan dat er enerzijds op moest toezien dat constitutie en wetten door individuele ambtsdragers, bestuurs- en rechtscolleges in acht werden genomen, en daarnaast waakte over de veiligheid van de staat. Waarom dit 'geweten van het